

Dr hab. Ewa Maria Marciniak
Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 25 sierpnia 2019r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Dawidowicz, *Populizm w dyskursach nowych partii lewicowych o państwie na przykładzie partii Podemos i Razem*, ss.215

Promotor: prof. dr hab. Ewa Nalewajko

Uwagi wstępne

Problematyka podjęta przez mgr Agnieszkę Dawidowicz stanowi ważny element refleksji nad nowymi populizmami, identyfikowanymi na podstawie analizy dyskursów, których osnową jest kryzys demokracji liberalnej i sposoby jego przezwyciężenia. Uwzględniając cechy sytuacji politycznej w ujęciu makro, mezo i mikro, należy zauważyć, iż tematyka ta oraz sygnalizowany w tytule rozprawy problem badawczy jest istotny dla poszerzania pól badawczych w naukach społecznych, w tym nauki o polityce.

Podjętą problematykę należy uznać za aktualną i potrzebną dla rozwoju refleksji naukowej.

Wydaje się, że kwestia populizmu w ujęciu dyskursywnym jest stosunkowo często eksplorowana przez politologów i w istocie dorobek w tym zakresie jest

stosunkowo bogaty. Jednakże przedłożona do recenzji praca doktorska jest nowym i aktualnym spojrzeniem na tę problematykę. Autorka bowiem charakteryzuje dyskurs populistyczny na podstawie własnych badań. Dzięki temu Jej praca ma charakter oryginalny, aktualizuje stan badań w tym zakresie a także otwiera nowe pola badawcze.

Przyjętą do recenzji rozprawę oceniam według kryteriów odnoszących się do:

- założeń pracy, jej struktury i problematyki badań
- poprawności metodologicznej
- stosowanego aparatu pojęciowego i kategoryjnego
- doboru źródeł
- formalnej oceny pracy.

Założenia pracy, jej struktura i problematyka badań

Recenzowana praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, aneksu i bibliografii. Taka struktura jest zasadniczo standardowa, na ogół stosowana w dysertacjach doktorskich. Analizując strukturę pracy chcę podkreślić, że Autorka zastosowała układ problemowy, ujęcie językowe tytułów poszczególnych rozdziałów jest odzwierciedlone w ich treści. Adekwatność tytułów rozdziałów do treści uznaję za istotny walor tej pracy. Rozłożenie materiału w pierwszych trzech rozdziałach jest względnie proporcjonalne, obszerność rozdziału czwartego jest uzasadniona jego empirycznym charakterem. Rozdział piąty jest zaś w zasadzie realizacją przyjętych zadań badawczych, gdyż ma charakter podsumowujący, komparatystyczny, Autorka reasumuje ustalenia badawcze, wskazując na cechy specyficzne cechy dyskursów populistycznych.

Szczegółowa analiza podjętej w pierwszym rozdziale problematyki badań pozwala na sformułowanie pewnych uwag i ocen. Po pierwsze, mgr Dawidowicz prezentuje znakomite rozeznanie w zagadnieniach populizmu. Odnosi się do

dorobku badaczy w tym zakresie, dyskutuje z prezentowanym stanowiskami, zaś sam wywód prowadzi zaskakująco dojrzałe. Wskazuje na liczne dylematy definicyjne, prezentuje też kontekstualne podejście, co oznacza, że dostrzega splot czynników o zróżnicowanym charakterze, wpływający na istotę i sens współczesnych populizmów. Trudno nie zgodzić się z Autorką w kwestii wskazania jako kluczowego kontekstu – kryzysu demokracji liberalnej i dominacji postpolitycznej wizji rządzenia państwem. Przykład Europy i Ameryki Łacińskiej dobrze ilustruje podjęte wątki. Autorka poprawnie charakteryzuje populizm lewicowy, eksponując jego kluczowe cechy. Na nim koncentruje główną uwagę. Konstruuje też odniesienia do populizmu prawicowego, wskazując na różnice i podobieństwa między dwoma populizmami. I w tym zakresie pojawia się pewien niedosyt. Cechy populizmu prawicowego są przedstawione niemal enumeratywnie, bez zasadniczo głębszej refleksji. Ponadto, wykorzystana w tym rozdziale literatura mogłaby być uzupełniona o pozycje z zakresu psychologii politycznej (Skarżyńska, Jakubowska), tym samym charakterystyka populizmów byłaby wieloaspektowa – pełna. Atutem tego rozdziału jest fakt, iż Autorka stosunkowo szeroko pokazuje populizm w ujęciu dyskursywnym, powołując się na znaczących badaczy tej problematyki, m.in. Ernesto Laclau.

Rozdział drugi mgr Agnieszka Dawidowicz poświęca na analizę kluczowego dla całości jej pracy pojęcia państwa. Nakreśla ramy teoretyczne oraz analizuje wizje państwa obecne w dyskursach partii lewicowych. W tej części pracy Autorka prezentuje się jako badaczka świadoma złożoności pojęcia państwo oraz pewnych trudności definicyjnych z tym związanych. Próbuje je pokonać konfrontując wiele punktów widzenia i ujęć, a w tym konfrontowaniu znakomicie sobie radzi, o czym świadczy podsumowanie tego rozdziału.

W rozdziale trzecim mgr Dawidowicz rekapitułuje pojęcie Nowej Lewicy, czyni to szczegółowo, wielokontekstowo, podobnie jak w poprzednim rozdziale – refleksyjnie. Pojęciowe i znaczeniowe dylematy odnosi nie tylko do lewicy,

ale również do prawicy, tym razem wystarczająco głęboko analizuje różnice między tymi ideologiami. W końcowej części tego rozdziału Doktorantka przedstawia państwo w projektach Nowej Lewicy w Boliwii i Wenezueli w okresie 2009 -2013. Autorka doskonale porusza się w tej tematyce, zna uwarunkowania kształtowania się przemian politycznych i społecznych w tym regionie oraz aktualną literaturę na ten temat. Autorka nie rozstrzyga sformułowanych problemów, lecz inspiruje czytelnika do samodzielnych przemyśleń, oczywiście podpowiada pewne intelektualne tropy owych.

Rozdział czwarty, jak wspomniałam, jest najobszerniejszym rozdziałem tej dysertacji, co należy uzasadnić podjętą w nim problematyką. Autorka przedstawia badania dyskursu, jednakże - i słusznie - relacjonowanie i interpretowanie badań poprzedza opisem materiału badawczego i sposobu jego analizy. Mgr Dawidowicz przedmiotem analizy czyni programy partii Podemos i Razem oraz wypowiedzi publiczne liderów tych partii. Autorka radzi sobie z problemem definiowania dyskursu, starając się przyjąć dla potrzeb własnych analiz tzw. operacyjną definicję dyskursu, będącą intelektualnym kompromisem między koncepcjami van Dijk'a, Foucaulta, Pottera, a także polskich badaczy, przede wszystkim Czyżewskiego, Kowalskiego, Piotrowskiego, Duszak, czy Horolets. Przy czym ów kompromis nie jest zwykłym eklektycznym podejściem, .lecz świadomym wyborem Doktorantki.

Pozostając w nurcie badań jakościowych Autorka skonstruowała klucz kategoryzacyjny, służący obiektywizacji procesu badawczego, przyjmując następujące kategorie: odwołanie się do ludu, suwerenność ludu, antyelityzm, idea zmiany i naprawy państwa. Dodatkowo Doktorantka brała pod uwagę kategorii właściwe dla dyskursu starej i Nowej Lewicy – neoliberalizm i interwencjonizm państwowy. Zaprezentowana analiza jest staranna, rzeczowo odnosząca się do zebranych materiałów. W dużym stopniu jest rekonstrukcją, uzasadnioną tym, że służy Autorce do poszukiwania podobieństw i różnic w tych dyskursach – co jest przedstawione w kolejnych rozdziale.

Rozdział piąty to eksplikacja dyskursów populistycznych w aspekcie podobieństw i różnic między nimi. Mgr Agnieszka Dawidowicz wykazała, że badane partie wykorzystywały w swoim dyskursie konstytutywne elementy populizmu, jednakże w różnym nasileniu. W końcowej części rozdziału Autorka odnosi się do dziedzictwa latynoamerykańskiego populizmu obecnego w dyskursie Podemos i w pewnym stopniu w partii Razem. Ta swoista konstrukcja klamrowa jest domknięciem całego wywodu. Autorka osiąga główny cel badań, gdyż identyfikuje populistyczne cechy odnoszące się do koncepcji państwa obecne w programach i wypowiedziach partii lewicowych.

Zakończenie pracy jest odwołaniem się do sformułowanych we wstępie celów badań oraz ogólną naukową refleksją na temat swoistej uniwersalizacji populizmów, za którą odpowiada powielanie wzorów ustosunkowania się do podobnych zjawisk społecznych i politycznych w różnych krajach.

Naturalnie, powstaje również pytanie o możliwość społecznej i kulturowej immunizacji w stosunku do współczesnych populizmów. I taką kwestię warto również w przyszłości podjąć.

Oceniając strukturę pracy, podkreślić należy że jest ona właściwa, podział treści logiczny, świadczący o tym, iż Autorka znakomicie panuje nad prowadzonym wywodem.

Mgr Agnieszka Dawidowicz wykazuje się zdolnością do krytycznej analizy materiału badawczego, zdaje sobie sprawę z potencjału eksplanacyjnego tych badań. Autorka przedstawia wyniki badań, umiejętnie je komentuje, a także wyciąga wnioski, nie tylko systematyzujące badaną problematykę, ale także poddaje je dyskusji.

Reasumując, przyjęta struktura pracy jest adekwatna do założeń badawczych recenzowanej dysertacji. Autorka zademonstrowała bardzo dojrzały poziom zarówno warsztatu badawczego, jak i wysoki poziom rozeznania w przedmiotowej problematyce.

Poprawność metodologiczna dysertacji

Warstwa metodologiczna tej dysertacji nie budzi żadnych zastrzeżeń. Podjęta w dysertacji problematyka badawcza jest istotna z punktu widzenia rozważań teoretycznych, ale przede wszystkim niezwykle cenne jest to, iż Autorka dostarcza materiał empiryczny, który może być podstawą szerzej zakrojonych badań, na przykład w odniesieniu do innych partii populistycznych. Przyjęta jakościowa perspektywa badań, w tym analiza dyskursu jako metoda badań - jest dobrze rozpoznana przez Doktorantkę, refleksyjnie osadzona w dorobku innych badaczy. Autorka skonstruowała klucz kategoryzacyjny, jest świadoma jego potencjału a także ograniczeń.

Atutem recenzowanej pracy jest fakt, iż problematyka badawcza spełnia kryteria aktualności i innowacyjności. Podkreślić chcę, że prezentowane wyniki badań własnych są omówione w sposób należyty, przemyślany i pogłębiony. Badania jakościowe prowadzone przez Doktorantkę są analizowane w sposób zobiektywizowany i konsekwentny.

Mgr Agnieszka Dawidowicz ma umiejętność wydobywania z własnych badań konkluzji i wniosków. Zatem prezentacja wyników badań niczego nie zamyka, a wręcz otwiera kolejne pola badawcze i dyskusję wokół ustaleń Autorki. Każdy z prezentowanych rozdziałów jest opatrzony w takie właśnie wnioski i konkluzje, ale również pytania, które warto formułować w toku dalszych analiz. W warstwie metodologicznej oceniana dysertacja znacząco przekracza standardy pracy doktorskiej. Autorka prezentuje warsztat metodologiczny na wysokim poziomie. Jej świadomość metodologiczna zasługuje na wyłącznie pozytywne oceny.

Chcę podkreślić również, że Autorka spełnia wymogi obiektywizmu naukowego i rzetelności wyводу naukowego.

Aparat pojęciowy i kategorialny

Podstawowe pojęcia i kategorie są wyeksponowane i poprawnie wyjaśnione. Z różnych perspektyw teoretycznych autorka starała się przedstawić sposoby rozumienia i interpretacji takich pojęć jak: populizm, państwo, demokracja, władza, lewica, prawica, Nowa Lewica, dyskurs, dyskurs populistyczny i wiele innych

Konceptualizacja tych pojęć ma charakter naukowy oraz – co istotnie podnosi walor tej pracy – dylematyczny.

Autorka dokłada starań, aby nie być „więźniem” pojęć i kategorii, które stanowią siatkę pojęciową Jej pracy. Nie tylko relacjonuje dorobek innych badaczy w przedmiotowym zakresie, ale również miejscami twórczo go rozwija, dostrzega różne nurty interpretacyjne oraz prezentuje własne stanowisko w kluczowych sprawach odnoszących się do sposobów definiowania populizmu, państwa, dyskursu w jego różnorodnych odmianach.

Język rozprawy jest dojrzały, poprawny, jasny i klarownie oddający intencje Doktorantki. Czytelnik nie doświadcza znużenia lekturą tego tekstu. Wręcz z każdym rozdziałem pojawiają się interesujące poznawczo ustalenia, będące wynikiem refleksyjnego podejścia do omawianych problemów. Pracę tę przeczytałam z ogromnym zainteresowaniem, sposób konceptualizacji poszczególnych problemów jest na tyle ciekawy i zajmujący, że z całą pewnością praca ta powinna być opublikowana i dostępna szerszemu gronu czytelników.

Dobór źródeł

Autorka cytuje 181 pozycji naukowych, łącznie, w tym monografie i artykuły naukowe. Dodatkowo Autorka sięgnęła do źródeł popularnych, m.in. do publicystyki politycznej.

Literatura wykorzystana w dysertacji jest zróżnicowana jakościowo. Ta różnorodność i obszerność jest niewątpliwie atutem – świadczy o rozległej wiedzy i umiejętnościach poznawczych Doktorantki.

Na korzyść Autorki przemawia fakt, iż na liście wykorzystanej literatury znajdują się kluczowe dla podjętej problematyki monografie i artykuły naukowe, w tym monografie i artykuły angielskojęzyczne i hiszpańskojęzyczne. Z paroma wyjątkami są to teksty współczesne, aktualizujące stan wiedzy w przedmiotowej problematyce.

Podkreślić trzeba, że najistotniejszym źródłem są badania własne. To dzięki nim praca zyskuje miano oryginalnej. Bez nich dysertacja byłaby jedynie opracowaniem źródeł wtórnych, a tymczasem mamy do czynienia z przemyślaną strategią badawczą realizowaną na podstawie autorskich badań.

Literatura ma charakter politologiczny, zgodny z nurtem badań pani Dawidowicz.

Formalna ocena pracy

Od strony formalnej nie mam żadnych zastrzeżeń. Język pracy jest klarowny, o czym wspominałam wcześniej, przypisy sporządzone zgodnie z przyjętymi regułami. Całość pracy napisana jest z dużą kulturą językową i edycyjną. Widać tu wysoki poziom kultury pisarskiej i edycyjnej.

Wnioski końcowe

Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz.595, z późn.zm. – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw – DZ.U.Nr 84, poz.455, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1

października 2011 r.) w artykule 13, pkt 1 zawiera stwierdzenie, że rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Uważam, że recenzowana rozprawa ma charakter oryginalny, spełnia wymienione w ustawie wymagania, a jej Autorka mgr Agnieszka Dawidowicz wykazała się stosowną wiedzą teoretyczną w zakresie dyscypliny naukowej nauki o polityce i adekwatnym warsztatem metodologicznym. W związku z tym przedkładam wniosek, aby dysertacja mgr Agnieszki Dawidowicz zatytułowana „Populizm w dyskursach nowych partii lewicowych o państwie na przykładzie partii Podemos i Razem” została dopuszczona do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'S. Kuciel', is written on the page.